

צב:

תורה אור

- עניי גבוהות אדם שפיל וְשַׁח רוּחַ אֲנָשִׁים וְנִשְׁבַּח יְיָ לְבָדוֹ בְּיוֹם הַזֶּהוּא: ישיניהו ב יא
- על בן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים: תהלים מו ג
- וקו יי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפה: ישיניהו מ לא
- יי ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

- ובני אפרים שותלח וברך בנו ותחת בנו ואלקעה בנו ותחת בנו: וברך בנו ושותלח בנו ועור ואלקע ותרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם:
- דברי הימים א ז כ-כא ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנקמם:

- דברי הימים א ז ככ ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל הקוה הזה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו: ויאמר אלי הקבא על העצמות האלה ואמרת אליהם העצמות היבשות שמעו דבר יי: ויתאבל לו ד
- ואבוא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה ששק וכל גלולי בית ישראל מחוקה על הקיר סביב סביב: ויחזקאל ח י
- והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני ההקעה והנה יבשות מאד:

- ויחזקאל לו ב
- אתוהי כמה רברבין ותמהודי כמה תקיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר: דניאל ג לג
- ותוכבדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחוקא אדרגוריא גדרביא דתבריא תפתיא וכל שלטני מדינתא למתא לתובת עלמא די דקיס נבוכדנצר מלכא: דניאל ג ב
- איחי גברין יהודאין די מניח יתהון על עבדית מדינת בבל שדרך מישך ועבד גנו גבריא אלף לא שמו עלף מלכא טעם לאלהך לא פלחין ולצלם דהקא די תקמית לא סגדין:

- דניאל ג יב ותוכבנשין אחשדרפניא סגניא ופחוקא ודקברי מלכא חזין לגבריא אלף די לא שלט נורא בגשמותהו ושער ראשהון לא התחרך וסרגליוהו לא שנו ורח נור לא ערת בהון: דניאל ג כו
- באדין גבריא אלף כפתו בסרגליוהו פטשיוהו וכרבליהוהו ולבשיהוהו ורמיו לגווא אתון נורא יקדקא: דניאל ג כא

ואוּתָן שְׁנַיִם שַׁעֲסִיד הַקֶּצֶ"ה לחדש אֵם עולמו. והיה עולם זה חרצ אלף שנים אותן לדיקים היכן הס הואיל ואינן נקצרין בלחץ: **לא נירא כהמיר ארץ**. כשמחליף הקצ"ה את הארץ לא נירא לפי שאנו בלז ימים: **וקווי ה' יחליפו כח**. שיהא להם כח לשוט ולעופף בלי זער: **ונילוי ממתיס שהחיס יחזקאל**.

שחזרו ומתו כך לדיקים שעמד להחיות יחזרו לעפרס. כך שמעמי יחזקאל הגלה נבוכדנצר עס יכניה מלך יהודה והיה יחזקאל מתנצל בצבל וירמיה בלחץ ישראל צאותן אחת עשרה שנה שמלך לזקיה: **באמת**. **בצור: משל היה**. שהיה מרמז להם על הגלות כהדס מת שחזר ומי כך ישראל ישובו מן הגלות: **מהס**. שאותן תפילין היו שלהם: **שמנו לקך**. של יצאת מזרים: **וטעו**. שלא היה להם למנות גזירת ועבדוס וענו אותם אלא משנולד יחזק דהא כתיב (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך זה יחזק דכתיב (סס כה) כי בלחזק יקרא לך זרע והס מנו משעת הדיצור לאצרהס ותניא בסדר עולם אצרהס אצינו בשעה שנדצר עמו צין הצתרים צן שצעים שנה היה וצנין הצתרים עד שנולד יחזק היה לו שנה דכתיב (בראשית כה) ואצרהס צן מאת שנה בזהלד לו את יחזק צנו נמצאת אומר משדצר עמו צין הצתרים עד שיאלו ממצרים היו ארבע מאותס ואותן לו שמן הדבור עד לידת יחזק טעו צני אפרים. ומניין שצני אפרים הן שיאלו קודס זמנן ונהרגו שנאמר וצני אפרים שותלם וגו' והרגוס אנשי גת: **ושמואל אמר**. מתים שהחיה יחזקאל אלו צני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר (יחזקאל לו) אצדה תקותנו: **העצמות האלה כל ציוס ישראל מהס**. עצמות הללו סימן לכל ישראל הן שעמדיה להס תחיית המתים כמו לאלו שהרי אלו אמרו אצדה תקותנו ועכשו ידעו שאני מחיה את המתים וסימן זה לכל ישראל שגס הס מעדין להחיות ולא מן הדין חיו דהא אמרין^א הכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעוה"ב אלא משוס סימן חיו: **שחיפו להיכל**. שהיו מנזירין כלמים על קירות ההיכל דכתיב ואצא ואראה מחוקה על הקיר סביב: **וכסיד והעצירני עליהס סביב סביב**. כלומר על אותן אנשים שכתבו עליהם סביב ענר עליהם

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

יחזקאל להחיותם: אלו **מתיס שצבקות דורא**. שהמית נבוכדנצר מלך צבל על שהיו יפסי כדלקמן: **מנהר אשל עד רבת**. מקומות הן היו צבקות דורא: **שופעוס**. מחמת תאוה: **ולוה המלך והרגן ועדיין היו שופעוס**. שהיתה נראית זיו תארס ולוה המלך ורמסוס:

וצאו עצמוס מן הצבקה וטפחו לו לאומו רשע על פניו. והלכו להס. ואית דלמרי שמאותן עצמות היה לו כלים וכשהגיעה שעה שחיו טפחו לו על פיו כשהיה רוצה לשמות צהס: **על חצריהס של אלו מחיס מתיס**. על יחזקאל היו אומרין שהיה חצירן של חנניה מישאל ועזריה ונבוכדנצר היה יודע שהיה הקצ"ה מחיה אותס: **פסח ואמר**. להקצ"ה אמוחי כמה רצרינן. פסוק הוא (דניאל א) : **יוֹלָם וְזֶכַּר רוּסַתִּי**. משוס דקא מיירי בשצחו דנבוכדנצר נקיט נמי לישנא מעליא ולשון קללה: **סטרן**. הכהו מחחורי ידו: **לגנוס**. שהיה מסדר שצחות נאות יותר מדוד ואילו אמרן הקצ"ה היה נוטה אחריהן יותר מאחרי השירות שעשה דוד: **באומו יוס**. שהשליכן לכבשן: **אף הכבשן**. שהכבשן היה משוקע בלחץ כעין כבשן של סיד וכף ועומד על גבי קרקע כדי שיראהו כל העולם: **נפרץ הכבשן**. נפלו קצת כותליו כדי שיוכלו כולם לראות צתוכו: **הומק סורו**. נשפל גאותו כמו סורו רע (קדושין דף פג.). ל"א הומק סורו כמו יסודו נשתלשל וכן לימדני רבי יעקב צן יקר. אצל מורי גרס והומק סידו סיד הכבשן נמסה מרוב חמימות כך שמעמי והיתה מושכת למרחוק ומהצל של אותו הסיד נשרפו אותן שהשליכו חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש: **ונהפך אלס**. של זהב על פניו: **ארבע מלכיוס**. מלכים ואנשיהס שסייעו לנבוכדנצר להשליך חנניה מישאל ועזריה לתוך האור: **מקראי נפקי**. דכתיב (דניאל ג) נבוכדנצר שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ולכסוף לאחר שצחו מן הכבשן כתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוקא והנך דלא כתיבי נשרפו: **אל ישנה מן הרצנוס שלו**. שהרי חנניה מישאל ועזריה היו לצושין צנדי תפארתן כשהושלכו לכבשן. אל ישנה שלא יראה מצוהל ומפוסד ומתצטיין שוגאיו מפניו: **פטשיוס וכרבליהוהו**. עניני מלבושין: גדולים

יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וא"ר יוחנן מנהר אשל עד רבת בקעת דורא שבשעה שהגלה נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין והיו כשריות רואות אותן ושופעות זבות אמרו לבעליהן ובעליהן למלך צוה המלך והרגום ועדיין היו שופעות זבות צוה המלך ורמסוס תנו רבנן בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחייה מתים בבקעת דורא כיון שהחייה אותן באו עצמות וטפחו לו א לאותו רשע על פניו אמר מה טיבן של אלו אמרו לו חבריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא פתח ואמר י אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר וגו' א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו ו של אותו רשע שאילמלא ו^(א) (לא) בא מלאך וסמרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ת"ר ששה נסים נעשו באותו היום ואלו הן צף הכבשן ונפרץ הכבשן והומק סורו ונהפך צלם על פניו ונשרפו ארבע מלכיות והחייה יחזקאל את המתים בבקעת דורא וכולהו גמרא וארבע מלכיות קרא דכתיב י² ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחוותא אדרגוריא גדרביא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא וגו' וכתיב י³ איחי גוברין יהודאין וכתיב י⁴ ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוותא והדברי מלכא חזיין לגבריא אלף וגו' תני דבי רבי אליעזר בן יעקב אפילו בשעת הסכנה לא יישנה אדם את עצמו מן הרבנות שלו שנאמר י⁵ באדין גבריא אלף כפתו בסרבליהוהו וכרבליהוהו וגו' אמר רבי יוחנן גדולים

מסורת הש"ס

^[א] נמי צ"ל לאותו רשע

^[ב] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ג] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ד] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ה] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ו] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ז] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ח] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[ט] שם צ"ל שחוק טמיי:

^[י] שם צ"ל שחוק טמיי:

תורה אור

צג:

אלא שש סאין. דשש קצין או שש לוגין ליכא למימר דלא מיייתי בגורן מדה פחותה מסאס: **ליטול שש סאין**. ולישא משוי כזה: **רמו לה**. דשש גרעינין גמן לה לסימן ורמו שעמידין ללאת שש צנים ממנה: **יודע גגן גבור חיל ואיש מלחמה ונכון דבר ואיש סאר וכו' עמו**. היינו שש צרכות: **לא אמרן דואג**. לקמן מפרש האחד מן הנערים היינו דואג: **אלא בלשון הרע**. שהיה מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא זו שאל ויהרגהו: **לישא וליטן במלחמסה של תורה**. להמוכח בתלמוד: **פנים בהלכה**. שמציא ראה לדבריו: **דדידיה נמי לא הוה**. דשאלו נמי לא הוה הלכה כמותו כדאמרין בעירובין (דף גג.) דוד דגלי מסכתא כתיב ציה יראלך יראוני וישמחו^[א] שאלו ללא גלי מסכתא כתיב ציה בכל אשר יפנה ירשע: **נעצר לפני ה'**. ללמוד תורה הרצה: **אציר הרועים אשר לשאול**. אלמא ההוא מיוחד שזנערים דהיינו דואג דחזין הכא דקרי אציר הרועים: **ונחה עליו רוח ה'**. אזה רוח רוח חכמה וצינה רוח ענה וגבורה רוח דעת ויראת ה' הכי ששה: ה"ג **והריחו ביראת ה' א"ר אלכסנדראי שטענינו צמאוס ויסורין כריחיס**. והיינו והריחו לשון רחיס. ולא גרסינן וכתיב והריחו: **רנא אמר**. מאי והריחו דמורח ודאין שמריח צאדם ושופט יודע מי החייב שנאמר^[ב] לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח ואפילו הכי ושפט צדק דליס כגון על ידי הרחה: **צר כוויבא**.^[א] עס ממלכי הורדוס היה: **אשר אין צהס כל מוס ועוני מראה משכילים בכל חכמה יודעי דעת ומצני מדע ואשר כח צהס**. הכי ו':

אפי' ריבדא דכוסילתא לא היסה בגופס. שלא היו צריכין להקזה. ריבדא פוניור^[א] צלע^[ב] כוסילתא שס כלי המקין פלנמא^[א]: **מן השיסה**. שלא היו מספרין צדכרים צטלים כדי שלא יתגנו צפני המלך: **כלס מצני יהודה**. כדחשיב לעיל ששה צנים העמידים ללאת מרות ומשיב צהדייהו חנניה מישאל ועזריה: **דניאל**. לחוד קאי אצני^[א] יהודה אצל חנניה מישאל ועזריה לא ולית ליה הך דרשה דלעיל שש שעורים: **מצניך אשר ילאו ממעיך**. צחוקיהו מלך יהודה כתיב:

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

סריסים ממש. סקירסו לחנניה מישאל ועזריה שכן דרכן של מלכים לסרס את האדם כדי שלא ישא אשה ויהא פנוי לעצודת המלך ולית ליה הא דחכמים דאמרי לעיל שעלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו צנים וצנות: **ר' חנניה אומר**. לא סרסם אלא להכי קרי להו סריסים שנסתרסה ע"ז

צימיהס שצימיהס נודע לכל שאין ממש צע"ז ופורענות שהיה נציא מתנבא לחזקיהו שהיו גולים מארצס ויוליכס צהיכל מלך צצל. ור' שמואל צר נחמני דאמר חנניה מישאל ועזריה משאר שצטים היו מוקיס האי קרא דדניאל לחוד: **מאי אצל לא אימי צהון**. והלא חבלה היא זו שנסתקסו. ומהאי קרא דלעיל ילדים אשר אין צהס כל מוס לא מצי פריך דאיכא למימר שצעה צצאו לנצודכנלר תמימים הוו וסרסן: **אצל די נורא**. לא אימי צהון אצל חבלת הגוף מיהא איכא. ופריך לחבלא דנורא לא איצטריך דהא כתיב קרא וריח נור לא עדת צהון: **ולא ריחא**. עשן האש: **הא ושא היו**. סריסים ממש ושנסתרסה ע"ז צימיהס: **עוב מצניס ומצנוס**. מכלל דצינס לא הוו לאו דסריסים היו: **מאי עוב מצניס ומצנוס**. הכא לא מצי לתרוצי הא והא הוו דא"כ צמאי פליגי: **צנים שהיו לכן צצר ומסו**. דלא חיו צניהס ומיהו לא היו סריסים: **אסן לו**. להס לא נאמר אלא לו לאחד מהס והיינו ספר דניאל שנקרא על שמו. והשתא קא פריך פירכא צאפי נפשה אגב דלתי צידו ספר דניאל: **מדוי וכו'**. רוב דברים שסספר עורא נחמיה אמרס: **דוד נמי מימר אמר**. הכי. כלומר מאי מחזיק עובזה איכא: **רצ יוסף אמר**. לאו אהכי איענש דהא דוד נמי אמר כי האי גוונא אלא לכך נענש סספר צגנותן של ראשונים: **מאי נינהו**. שהיו עמו חגי וזכריה מלאכי וכיון שהס לא ראו והוא ראה אלמא גדול מהס הוה ומדאשכחן דדניאל הוה חשיב טפי מחגי וזכריה ומלאכי דהוו נציאי שמע מינה דגדול הוה מנחמיה צן חכליה דלא הוה נציא ואפי' הכי ספר עליו דלא אפקיה מכלל גנות הראשונים. דניאל היה מצאי הגולה עס החרש והמסגר ונחמיה הוה מעולי הגולה זמן מרובה לאחר מיכן: אינהו

הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם מפני אימת מלכות ^[א] ויהיו בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה אמר רבי ^[א] (אליעזר) כולן מבני יהודה הם ורבי שמואל בר נחמני אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים ^[א] ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב ^[א] וחבל לא אתי בהון אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי וחבל לא אתי בהון אלא חבלא דנורא והכתיב ^[א] וריח נור לא עדת בהן לא חבלא ולא ריחא בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב ^[א] כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הא והא הוה בהו בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב ^[א] בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר ^[א] זכרה לי אלהי לטובה דוד נמי מימר אמר ^[א] זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר ^[א] והפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר ומגלן גדול ממנו דכתיב ^[א] וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חדרה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא ^[א] והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה ^[א] ומאן נינהו אנשים אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי אינהו

מסורת הש"ס

^[א] ז"ל ונכון דבר שמצין דבר ממוך דבר איש תואר שמראה פנים בהלכה כ"א פילקוטן, ^[א] לא נמנא במקרא לשון זה ע"י רש"א כח"א ונאולי שצ"ל לכל דרכיו משכיל פרש"י בשמואל א יח מנליה ודע דבילקוט לימא להך דבשאלו כתיב כ"ו ונודד כמיו, ^[א] ז"ל צ"ל צרי חנינא, ^[א] ד' ז"ל אלוטור, ^[א] מוגיה ג, ^[א] ומהלכס קיטן, ^[א] ורשעיה יא, ^[א] ז"ל אחר מלכי הורדוס, ^[א] טס כס"א: לחוד מצני,

הגהות הגר"א

^[א] נב' עמו וגו'. נמחק מינת וגו': ^[ב] שם ומתיב והיסוד. נמחק מינת וגו' ומתיב: ^[ג] שם והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה. נמחק:

לעזי רש"י

פוניור א ^[א] פוניטור"א. נקב. פלנמא"ל ^[א] פלמימיה"ה. אימל להקות דס.

1. ויען אחד מהנערים ויאמר דמה ראיתי בן לישי בית הלחמי ידע גגן וגבור חיל ואיש מלחמה וקבון דבר ואיש תאר וכו' עמו: שמואל א טו יח
2. ושאול לכד המלוכה על ישראל וילחם סביב בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדום ובמלכי צובה ובפלשתים ובכל אשר יפנה ירשע:

שמואל א יד מז
3. וישם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני י וישמו דאג האדמי אביר הרעים אשר לשאול:

שמואל א כא ח
4. ונחה עליו רוח י ורוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ישיעיהו יא ב
5. והריחו ביראת י ולא למראה עיניו ששפט ולא למשמע אזניו ויכירתי:

ישעיהו יא ג
6. וישפט בצדק דלים והוכיח במישור לעניי ארץ והבה ארץ בשבט פיו וברוח שפתי ימית רשע: ישעיהו יא ד
7. וילדים אשר אין בהם כל מוס וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים:

דניאל א ד
8. ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה: דניאל א ו
9. ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו ויהי סריסים בהיכל מלך ישיעיהו יא ז
10. ענה ואמר תא אנה חזו גברין ארבעה שורין מהלכין בגוא נורא וקבל לא אימי בהון ויהו די רביעאה דמה לבר אלהיו: דניאל ג כה

והתבונשין אחשורפנא סנניא ופתוחא ודודברי מלכא חזון לגבריא אלף די לא שלט נורא בגשמתון ושער ראשהון לא התהדר וסרבליהון לא שנו וירח נור לא עדת בהון: דניאל ג כו
12. כי כה אמר י' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר תפצתי ומחזיקים בביתתי: ישעיהו נו ד
13. ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת:

ישעיהו נו ה
14. ונקה לי אלהי לטובה כל אשר עשיתי על העם הזה:

נחמיה ה יט
15. זכרני י' ברצון עמך פקדני בישועתך:

תהלים קו ד
16. והפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים ארבעים גם נעריהם שלטו על העם ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים: נחמיה ה טו
17. וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חדרה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא:

דניאל י ז

